

Nr 234.

Av herr **Holmbäck**, *angående språklig granskning av vissa kommittéers förslag till lagtexter.*

Sedan århundraden ha de svenska lagstiftarna fäst synnerlig vikt vid den språkliga formen på de lagbud de utarbetat. När Karl XI tillsatte den lagkommission, vars arbete efter ett halvt århundrade skulle resultera i 1734 års lag, var det lagbudens språkliga dräkt, som han framför allt uppmärksammade: i lagkommissionens program ingick att sätta lagen på en tydlig och bruklig svenska. Redan vid granskningen av de förslag till balkar i den nya lagen, vilka lagkommissionen först fick färdiga, yttrade Svea hovrätt — på tidens från latinets och franskan påverkade språk — att »mycket angeläget är att allt med klara och konvenienta ord bliver exprimerat och ut-satt, eftersom orden uti lags stiftande äro mycket essentiella och det delikataste». Omsorgen om lagbudens form blev sedan ett genomgående drag under förarbetena till 1734 års lag. De stora lagverk, som utarbetades av lagkommittén under förra hälften av 1800-talet och kunna sägas under avsevärd tid dominera den svenska utvecklingen på lagstiftningens område, voro även språkligt framstående verk, och den lagberedning, som tillsattes vid början av innevarande sekel, visade sig kunna fullfölja traditionerna från äldre tider. Att synnerligen vacker lagtext ännu kan skrivas visar den nya rättegångsbalken, som även språkligt sett står mycket högt.

Åsikterna om vad som skall anses som god lagstil skifta från tid till tid. Än har man velat giva lagbuden en imperativ, befallande, form. Denna åsikt torde väl ligga bakom ett yttrande av Birger Wedberg (Lagstil, några citat och reflexioner, 1928): »Lagens tavlor räcktes Moses på blixtomstrålat Sinai. Den ideala stilen tyckes mig också ett lagbud komma närmare, ju mer det är en stannad ljugeld lik.» Måhända kan man emellertid säga att det här är romantikern som talar. Än har man velat giva stilen styrka och tyngd genom att skänka den arkaiserande drag. Ofta har man därvid använt ordföljden som medel; i enlighet med bruket i medeltida lagar har man satt verbet sist i satserna eller så nära slutet som möjligt. Mot detta språkbruk stod man i opposition redan under förarbetena till 1734 års lag (se Festskrift tillägnad Vilhelm Lundstedt, 1947, s. 393) men det har i stor utsträckning använts långt fram mot nutiden. Än har man ansett att lagstilen så mycket som möjligt bör ansluta sig till det moderna språkbruket. Detta torde vara den numera härskande uppfattningen. Huru smaken skiftat även inom en kort tidsperiod, kan man se, om man jämför den ursprungliga lagtexten i tredje kapitlet av 1907 års nyttjande-

rättslag med den lydelse, kapitlet äger efter dess revision 1939. Den gamla texten var utarbetad av lagberedningen i början av 1900-talet under Ivar Afzelius, och denna lagberednings språkbruk var mycket berömt. Revisionen visar emellertid att det icke helt motsvarar även nutidens smak. Oberoende av olika smakriktningar gälla emellertid de fordringar på en god lagstil som anges av Louis De Geer i ett yttrande i hans skrift »Om den juridiska stilen» (1853): »Den rätt kraftiga och värdiga lagstilen är företrädesvis tydlig, kort, allvarsam, ren och oprydd.» Till dessa fordringar böra dock läggas två andra. Lagtexten bör vara lättfattlig och — naturligtvis — språkriktig.

Även under de perioder, då lagskrivningskonsten stått högt, har det utfärdats bestämmelser, som icke fyllt de fordringar i formellt hänseende som kunna ställas. Det har då rört sig om regler av mera periferiskt innehåll, oftast tillhörande den administrativa rätten. Att utarbeta en lagtext, som fyller alla krav, förutsätter en språklig skicklighet, som blott ett fåtal personer äger, och för att giva en författningstext korthet och lättfattlighet behöver även en mycket tränad penna en tid, som ofta icke står till buds. Under de senaste årtiondena ha emellertid utfärdats även centrala lagverk, i vilka stilen icke på alla punkter uppfyller de fordringar, som tidigare ställts på lagverk av den vikt och permanens varom här är fråga. Så sakna vissa lagbud i hög grad lättfattlighet. En läsare förstår dem över huvud icke om han icke tar motiven till hjälp, och kanske ej ens då.

Vilka äro orsakerna till att under de senaste åren antagits vissa lagtexter, som icke stått på den höjd, man kunnat önska?

En orsak — och kanske den viktigaste — ligger i att den moderna utvecklingen fört med sig ett behov av vida mera detaljerade, ingående, lagbestämmelser än man förut haft. Så är till exempel fallet på aktiebolagsrättens område. En annan orsak ligger i att staten i vida större omfattning än förut använder lagstiftningen såsom medel att nå sociala ändamål. Typiskt i detta hänseende är utvecklingen i fråga om lagstiftningen om fastighetsbildning. Förut var det tillåtet att i vilken utsträckning som helst stycka fastigheter. Sedan 20 år tillbaka söker däremot staten att dirigera jorddelningen, så att endast lämpliga fastigheter skola uppstå. Detta nödvändiggör många och ingående bestämmelser på ett område, där utvecklingen redan tidigare varit synnerligen rik och å vilket man därför redan hade ett stort antal regler, till vilka man varit tvungen att taga hänsyn. Typisk är även utvecklingen på arrendelagstiftningens område. Där vill lagstiftaren nu nå sociala ändamål i en helt annan omfattning än för ett femtiotal år sedan. Detta har nödvändiggjort tvångsbestämmelser i betydande antal på ett område, där ett ingripande från lagstiftarens sida ofta är vanskligt. Ju mera lagstiftaren går i detalj, ju mera han söker gripa in på nya områden, söker nå nya mål, desto svårare blir det för honom att behärska de förhållanden, för vilka han vill lagstifta. Desto svårare blir det även att nå tydlighet, korthet och lättfattlighet.

Att undanröja nu angivna orsaker till att vissa stadganden i de senaste årtiondenas lagverk sakna lättfattlighet eller visa andra brister, är tydligen icke möjligt eller är möjligt blott om staten skulle uppställa helt andra mål för lagstiftningen för de områden, där man sökt gripa in för att uppnå sociala ändamål. Men en betydande del av de invändningar, som kunna riktas mot den formella utgestaltningen av vissa lagbud, torde ha sin orsak i ett annat förhållande.

Den moderna juristen är i vida större utsträckning än för femtio eller hundra år sedan en specialist. Han måste behärska svåra juridiska spörsmål. Hela hans kraft inriktas på dessa. I åtskilliga fall saknar han där emot tid och kompetens att avgöra vad som är gott svenskt språkbruk, och då han länge sysslat med ett problem, känner han icke längre svårigheten att läsa de texter, han utarbetat. Sedermera bli visserligen hans lagtexter föremål för granskning, i sista hand av lagrådet, men att företaga mera genomgripande ändringar är då ofta för sent. Över huvud äro, enligt gammal erfarenhet, ändringar i en stor lagtext icke lämpliga efter det att texten utarbetats. Sakfel smyga sig då så ofta in i texten. I den mån den bristande lättfattligheten och andra brister bero på nu angivna orsak synes emellertid en åtgärd kunna vidtagas för att få bättre resultat.

Det kan övervägas att till tjänst för de kommittéer, som syssla med större lagstiftningsuppgifter — särskilt då kan man vänta sig att de resultat, till vilka de komma, skola bli bestående under en avsevärd framtid — ställa expertis med uppgift att ur språklig synpunkt granska de lagtexter, som utarbetas. Jag förbiser naturligen icke i någon mån svårigheterna för ett samarbete mellan en kommitté, som har en svår lagstiftningsuppgift att lösa, och en språkman. Men kravet att få i alla hänseenden fullödiga lagtexter är så viktigt och möjligheten att nå ett resultat så stor, att i varje fall ett försök bör göras att få ett dylikt samarbete till stånd. Särskilt ur synpunkten av de blivande lagarnas lättfattlighet skulle ett samarbete mellan språkmän och jurister vara av värde. Hade ett dylikt samarbete kommit till stånd, skulle språkfel, som på någon punkt vanpryda modern lagstiftning, kunna ha undvikits.

Med stöd av vad nu anförts får jag föreslå,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om övervägande av att till tjänst för de kommittéer, som syssla med större lagstiftningsuppgifter, ställa språkligt utbildade personer med uppgift att ur språklig synpunkt granska de lagtexter, som utarbetas.

Stockholm den 24 januari 1948.

Å. Holmbäck.